

הלכות דברים הנוהגים בפעודה סימן קע

ט כלא יאכל שום או בצל (ט) (כג) מראשו אלא (כד) מעליו, ואם אכל הרי זה רעבתן: הגה גלא יאכל דרך רעבתנות. ולא יאחו המאכל בידו אחת ויתלש ממנו (כה) בידו השנייה (טו): **י** (כו) ללא ישוף (י) פרוסה וניחנה על גבי השלחן: **יא** (כז) ללא ישמה אדם שני כוסות בכת אחת בתוך סעודתו ויברך ברכת המזון, מפני שנואה כנגרן: **יב** ישנים שיושבין על השלחן, (כה) הגדול פושט ידו (ה) תחלה. והשולח ידו בפני מי שגדול ממנו הרי זה נגרן: **יג** הפוכס (כט) לבית לא יאמר (ל) תנו לי (יז) לאכל, עד שיאמרו הם: הגה לא יאמר אדם לחברו בוא ואכל עמי מה שהאכלתני, דהוי כפורע לו חובו ונראה קאלו הנה לו, ויש לחש שפאכילהו יותר ואית בה (לא) משום רבית. (לב) אכל מתר לומר לו בוא ואכל עמי ואכל עמך בפעם אחרת, ומתר לאכל עמו אחר כך (לג) אפלו בסעודה יותר גדולה (דע לפי הטר): **יד** ללא יפרס אדם (לד) פרוסה על גבי (יג) הקערה, אכל מקנה הקערה (לה) בפרוסה: **טו** ללא ילקט פרוין ויניח על גבי השלחן, מפני שהוא ממתה (פרוש, מטריד) דעתו של חברו. (לו) ולא ישוף פרוסה ויתננה לפני חברו או לתוך הקערה, לפי שאין דעת כל הבריות שנה: **טז** ללא ישמה מהבוס (לז) ויתן (יז) לחברו, מפני סכנת נפשות: **יז** ללא ישמה כוס (לח) וניחנה על השלחן, אלא

באר היטב

שאכל עכר ותחול, שקשה לשקחה. ובענין דברים המשקים גנון וימים וכיוצא בהם, אין זה אלא בע"ה אכל האוכלם בכנה כנדע מוסיפין לו זכירה; אך צריך לומר מאד שלא לאכל לב בהמה חיה ועוף. האר"י היה אוכל עשבי המדבריות שאין נזעזע ע"י אדם לקום ויחבט את עשב השדה, פתבים: (ג) הקערה. שמא תפל לתוך הקערה ותמאס. אל יחבש בשר ע"ג הדי אלא ע"ג השלחן, ש"ס: (ז) לחברו. שמא מחמת הבושה יקבל חברו ממנו וישמה

ושכר שלנו שעורו יותר מרביעית, מ"א: (ט) מראשו. פ"י שלא יתחיל לאכל מראשו, ובשבת יתחיל לאכל מראשו, מ"א: (י) פרוסה. משום מאס: (יא) תחלה. אפלו כל א' קערה שלו לפניו או בימני פרות שיש לכל א' לפניו, ב"ח וצ"ע ט"ז: (יב) לאכל. ואם נתנו לפניו לאכל אי"צ שיאמרו לו שיאכל, וראה מאליעזר שאמר לא אכל גו', וברי צדון לא א"ל, אלא אי"צ אמרה, מ"א. ויכסה השלחן בפניעות מפני רוח קדשה השונה עליו. ולא יאכל ממקום

משנה ברורה

לשקחה ביוני (כ) ובסתם יין, אכל מי שפרסו רחבה, או יין מתוק, נשפחה השעור, והוא מתר בכת אחת אפלו ביותר מזה"ש; ולפי זה בשכר שלנו שאינו חזק, בנדאי שעורו יותר מרביעית [מ"א]: **ט** (כג) מראשו. פרוש: פי השום, הלכן שבו מבפנים הוא המשבח שבו, והעלין הנרקין שמלמעלה גרועין מהן, ומחזי כרעבתן כשתחיל לאכל מראשו [פרישה], ובשבת (כה) מתר משום חבוב סעודת שבת: (כד) מעליו. מצד (כז) העלין: (כה) בידו השנייה. רוצה לומר: כמו (ג) הרוצה לקרע בכת דבר מדבר, שמתחיל בשתי ידיו לקרע²⁵]. ובמסכת דרך ארץ שלפנינו הגרסא: הטפס שבהן אחז הקלח בידו אחת ונשכו בשניו, עין שם, משמע דדוקא באפן זה הוי גנאי. ועין בבאור הגר"א: **י** (כו) ללא ישוף וכו'. מפני שנמאסה לבריות: **יא** (כז) ללא ישמה וכו' ויברך ברכת המזון. הנראה (כד) כששותה אותם בכת אחת, שעושה לשרות המאכל כדי שיכל לחזר ולאכל אחר ברכת המזון עוד הרבה. ובטור הגרסא: לא יביא שתי כוסות, ופרשו (ס) הרבה אחרונים, דהפנה שרוצה לשתות עתה רק כוס אחד, והשני יניחנה לברך עליו ברכת המזון, אפלו הכי לא יביאם בפעם אחד, מפני הוואים שסבורים שבשכיל להרבות בשתיה מכונ²⁶: **יב** (כח) הגדול פושט וכו'. אפלו בראיפה (ט) קערות טובא, לא יפישט ידו לקערה שלפניו²⁷. עד שהגדול יפישט תחלה לקערה שלפניו, והוא הדין במניחין פרות לפני כל אחד ואחד, ופישט הגדול ידיו תחלה: **יג** (כט) לבית. בעלה הבית; ופשוט דמירי כשאני מתארח שם בשכר: (ל) תנו לי לאכל²⁸. ואם נתנו לפניו, (כו) אין צריך להמתין תו עד שיאמרו לו שיאכל: (לא) משום רבית. כלומר, דמחזי פרבית, אכל מדינא לאו רבית הוא, דלא היה מתפנן בשעה שהאכילו בראשונה לכך: (לב) אכל מתר לומר וכו'. דאינו (כט) מתפנן כלל בזה לחוב, רק אומר פן דרך המוסר, שלא יסרב נגד דבריו ויאכל עמו ולא יקשה בעניו

לאכל עמו בחנם. והט"ז חוכך גם בזה להחמיר, עין שם: (לג) אפלו בסעודה וכו'. דהלא אינו אומר לו אז בשעת אכילה שהוא לפרעון על מה שעבר, רק בדרך מתנה בעלמא: **יד** (לד) פרוסה על גבי וכו'. הינו פרוסת פת, (כט) והטעם, שמא תפל הפרוסה לתוך הקערה וימאס האכל. איתא בגמרא [ברכות ח':] כשיחתך בשר יחתכו על גבי השלחן וכדומה ולא על גבי הדי, שמא יפגע בידו, וגם שמא יצא דם וימאס האכל: (לה) בפרוסה. ובלבד שיאכל אחר כך הפרוסה, דאי לאו הכי איכא ביזין אקליו, כדלקמן בסמ"ק קעא [אחרונים]: **טו** (לו) ולא ישוף פרוסה וכו'. לכאורה הא נלמד זה במפ"ש שפן דסעיף י, דאפלו על גבי השלחן אסור, כל"שפן לתן לפני חברו או בקערה? אלא באמת גרסינן הקא "מפרוסה" וכן הוא במסכת דרך ארץ ובראשון. והינו, דאין הפנה על החתיכה גופא שאחזה בשניו, דזה אין להניחו אפלו על השלחן, וכדלעיל בסעיף י, אלא הפנה על החתיכה שנשאר שנשף ממנה בשניו איתא פרוסה, דגם זו החתיכה לא יתן לפני חברו לאכל או בקערה [אר"ר ופרישה]: **טז** (לז) ויתן לחברו וכו'. שמא מחמת הבושה יקבל חברו ממנו וישמה בעלי כרחו, ואולי חברו מאיס לה לשתות מפה ששיר זה, דאפשר דנתערב רקו שם, ויחלה על ידי זה²⁹: (ל) ולפי זה חלי בתוך גופו, ויצא רוח מפיו מניחו לפניו והוא לוקח מעצמו, לית לן בה. וט"ז פתב: אני ראיתי בצנא רבי אליעזר הגדול שמוהיר מאד שלא לשתות מפה ששיר חברו, כי שמא יש לו חלי בתוך גופו, ויצא רוח מפיו לאותו שיר, עין שם. ועין לקמן בסעיף כב דמהני קנח מקום נשקית הפה, או במים כששופך מהם מעט דרך אותו מקום ששתה בפיו, ולכאורה סותר לדברי רבי אליעזר הגדול; ואולי דרבי אליעזר הגדול מירי דהראשון ששתה הנה אדם שאין אנו מפירין אותו אם הוא בריא, דאז יש לחש יותר [אר"ר], ועין בפרי מגדים: **יז** (לח) וניחנה על השלחן. שאין זה דרך כבוד להניח על

שער הצינור

(כ) ובייש שלנו שהוא חרף מאד, מספיק דאפלו כוס שהוא פחות מרביעית לא ישמה בכת אחת: (כא) כנגד ארבעה בשם אנה: (כב) ושי"י: (כג) פרישה: (כד) לבוש ומגד ארבעה. וכמה הפסדות השקל דמשמע שבתוך הסעודה מתר לשתות שתי כוסות בבר אחת: (כס) ב"ח פרישה וט"ז ואלה רבה: (כו) ב"ח נקטת הגדולה ועתה תמיד ומגד ארבעה ואלה רבה, ולא כט"ז. ומה שהקשה השי"י מהא דסימן קסו טס"ו דאם לכל אחד כפרו לפניו אין צריך להמתין על הבוצע, כבר ישבו האלה רבה וספור מגדים דהתם עושה פן משום שיש קצת הפסק בין הפרכה להשעמה, מה שאין פן הכא: (כז) אחרונים: (כח) דכרימשה: (כט) ב"ח ומגן ארבעה: (ל) אחרונים בשם רש"י.

הלכות דברים הנוהגים בפעורה סימן קע

ביאורים ומוספים

26) ואפילו אם עבר אחד והקדים את עצמו לגדול, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' קסז) שלא יגררו האחרים אחריו, אלא יקדימו את הגדול לפניהם.

וגדול לענין זה, דעת הגר"פ שייברג (חידושי בתרא) שהוא בין גדול בחכמה ובין גדול בשנים.

ודין זה להקדים את הגדול, נאמר דוקא באופן שקובעים המסובים את עצמם לאכול או לשתות ביחד, אבל כשנפגשו לצורך אחר, ואגב כך אוכלים או שותים, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' קסח) שאין צריך להקדים את הגדול, אך מ"מ מנהג דרך ארץ הוא להמתין לגדול אף במקום זה.

[משנ"ב ס"ק ל]

תגו לי לאכלה²⁷.

27) ודוקא לגבי אכילה, אבל לגבי שתיה, כתב הבן איש חי (שנה א פ' בהר אות יב) שמותר לאורח לבקש שתיה לפני שיציע לו בעל הבית.

[משנ"ב ס"ק לז]

דאפשר דנתערב רקו שם, ויחלה על ידי זה²⁸.

28) אמנם, מנהג העולם לטעום מן היין שבכוסו של המקדש וכן מכוס של שבע ברכות, ותמה על כך הגרש"ז אויערבך (ששי"ב פמ"ח הע' טז, ובח"ג שם) ממה שכתב השו"ע שאין לשתות מן הכוס וליתן לחברו. והשו"י חמד (אסיפת דינים פאת השלחן ברכות סי' לא ד"ה ואולי) יישב מנהג העולם, שלצורך מצוה שאני. והבן איש חי (שנה א פ' בהר אות יג) כתב בטעם המנהג שבני הבית טועמים מכוסו של בעל הבית, שכיון שיודעים שאין לבעל הבית חולי שיויק להם, אין איסור בדבר.

[משנ"ב ס"ק כב]

אכל מי שקרסו רחקה, או יין מתוק, נשתנה השעור, והוא מתר בכת-אחת אפלו ביותר מזה²³.

23) וכן אם הוא אדם חלוש, כתב הקצות השלחן (סי' לט בדה"ש ס"ק יב) שיכול לשתות משקה אף בשלש פעמים.

[משנ"ב ס"ק כה]

רוצה לומר: כמו הרוצה לקלע בכת דבר מדבר, שמתחזק בשתי ידי לקרע²⁴.

24) מלשונו 'שמחזיק בשתי ידיו לקרוע', משמע שדוקא אם מחזיק את המאכל בשתי ידיו, אבל אם מניח את ידו על צד אחד של המאכל הנמצא בקערה, ומושך את צידו האחר בידו השניה, מותר. וכן כתב הקצות השלחן (סי' לט בדה"ש ס"ק יד) שכן המנהג הפשוט, אך ציין שם, שבא"ר מבואר להיפך, שדוקא כשהמאכל בקערה אסור לחותכו בידיו, אולם כשהוא מחוץ לקערה מותר. וכן כתב הכף החיים (ס"ק לח) בשמו, שאם הוציא את המאכל מהקערה ותלש ממנו בידו השניה, אין זו רעבתנות.

[משנ"ב ס"ק כז]

שסבורים שבשכיל להרבות בשתייה מכאן²⁵.

25) ודוקא בימות החול, אבל בשבת כתב הכף החיים (ס"ק מד) שמותר לשתות שתי כוסות כאחת, שלא שייך 'מיחוי כרעבתנותא' בשבת, וכמבואר במשנ"ב לעיל (סי' קסז ס"ק יב).

[משנ"ב ס"ק כח]

עד שהגדול יפשוט תחלה לקערה שלפניו²⁶.

הלכות דברים הנוהגים בפעולה סימן קע

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה הנכנס]

אם יאמר לו שישרת אותו ביציאה חוץ לבית, כגון לשלחו לשוק, אין צריך לשרתו בכך, כי אין זה כבודו לילך לשוקים⁽²⁹⁾.

(29) ואם אין בזה בזיון כל כך, כתב הכף החיים (ס"ק כה) שימחול על כבודו ויעשה מה שאומר לו בעל הבית, ואם דבר מבוזה הוא מאד, לא ימחול על כבודו, והכל לפי מה שהוא אדם.

[משנ"ב ס"ק לח]

שאין זה דרך כבוד להניח על השלחן כוס ריקם [לבוש]⁽³⁰⁾.

(30) ובזמנינו, כתב הבן איש חי (שנה א' פ' בהר אות יג) שאם מנהג המדינה שלא להקפיד בכך, אין צריך להקפיד בזה. והקצות השלחן (סי' לט בדה"ש ס"ק טו) כתב, שדין זה לא נאמר אלא בזמנם, שהיה השמש מביא לכל אחד כוס עם שתיה, אבל בזמנינו שלפני כל אחד מונחת כוס ריקה, והוא ממלא אותה בעצמו, מותר לו להחזירה לשולחן בגמר השתיה, וכתב שכן נוהגים.

[משנ"ב ס"ק מ]

דדוקא בכהאי גוונא דש"ס שיהיה סעודה מצמצמת ומתבטא בעל-הבית כשיחסר להם⁽³¹⁾.

(31) דדוקא מנה חשובה שאפשר שיצטרך לה בעל הבית, אבל דבר מועט כגון פרי וכדו', כתב הכף החיים (ס"ק סט) שאין לחוש שמא יבוא בעל הבית לידי בושה, ואף ראוי והגון לתת לילדי בעל הבית או לילדי חבירו, כי מרבה בזה אהבה שלום ורעות.

[משנ"ב ס"ק מא]

יש אומרים דדוקא לעבדו אסור, אבל לשמש המשמש בפעולה שרי, ויש אומרים דאף לשמש אסור⁽³²⁾.

(32) ואם הכוס ביד השמש, כתב לעיל (סי' קסט ס"ק ו) שלא יתן לו האורח מאכל בידו, שמא מתוך שיהא השמש טרוד בלקיחת הפרוסה ישפוך את הכוס שמביא לשולחן. ויש אומרים שאף כשהכוס ביד האורח לא יתן מאכל לשמש, שמא ירגיש האורח בבעל הבית שמביט עליו בעין רעה, משום שחושש שמא יחסר לאורחים, ומרתת ותשפך הכוס מידו.

הלכות דברים הנוהגים בפעודה סימן קע

באר הגולה עג

ר שם ש שם וחלון
צ צ"ת סנהדרין כ"ג
א ברבות מ"ה
ב ארחות חיים
מגמלא דמקטת סמיר

יאחזנו בידו עד שיבוא השמש ויתגנו לו: יח הנכנס לסעודה (לט) לא יקח חלקו ויתגנו לשמש, שמא יאָרע דבר קלקול בפעודה, אלא יקחנו ויניחנו ואחר-כך יתגנו לו: יט *ואוהים הנכנסין אצל בעל-הבית (מ) אינם רשאים לטל מלפניהם ולתן לבנו (מא) או (מו) לעבדו של בעל-הבית, אלא-אם-כן נטלו רשות מבעל-הבית: כ *יקניי הדעת שבירושלים (מב) *לא היו מסבין בסעודה אלא-אם-כן יודעים מי מסב (טו) עמהם, מפני שגנאי הוא לתלמידי-חכם לישוב אצל עם-הארץ בסעודה: כא *השמש שהיה משמש על שנים, הרי זה אוכל עמהם (מג) אף-על-פי שלא נתנו לו (יד) רשות. הנה משמש על שלשה, אינו אוכל עמהם אלא-אם-כן נתנו לו רשות: כב *אחר ששתית ונשאר יין בכוס לשתיית חברך,

שערי תשובה

דבנו הגדול או אחד מהגדולים של בני הפת כע"כ מקרי לעגנו זה, וכן משמע בסוף פרק כ"ז, ע"ש, וגם כתב שאם האורח נוהג איזה פרישות בדבר שעושה משום סרף אסור אינו מחוב לשמע לבעל-הבית לעבד, אבל בפרישות בעלמא טוב לגבול להסתר מעשיו, ועל זה נאמר: והטלו בהם לנבכי במר בימי, ע"ש :

אין צריך לשרתו בקף, כי אין זה כבודו לילך לשאגים²⁹, והעמיתו הפגון אבקהם, ועין שם עוד באור: * אורחים הנכנסים וכו'. עין במשנה ברורה השעם, דעל-יד-הנה מתבשר בעל-הבית כשהוא רשאי להם. כתב בספר תוספות ירושלים: איתא בירושלמי ברכות (פ"ו ה"ו) אין רשות לאורח לבגס אתר ג' פרקאות, ע"ש שם בפרישה בעל ספר חרדים. ולא יקח הם עושים הבאים לסעודת מילה ונשואין וכדומה בסוף הסעודה, דפעימים אין לבעל-הבית מה לתן לפניהם (נמצא מהתבשר: * לא היו מסבין וכו'. ע"ש במשנה ברורה בשם אחרונים, והוא נובע מספר משה'משה, *ולא ידעתי מקורו, וגם אין העולם הורוין בזה כלל, ומש"ש שלי"ה פרק ביעד מברכין דאיתא שם: דלקא אתי לאמשוכי בתניהו, גם-כן אין ראיה כלל, דאפשר דלא ישוב אלא בסעודת רשות, מה שאין כן בסעודה שהיא של מצוה, אפשר דעל זה ש"ך מה שאמרו תנ"ל: מצוה בעדנא דעסיק בה מגני (מן הסידורין) ומצלי (מן החטא). ונראה לי, שאפילו לדידה, אם יכול להיות תועלת משה שהתלמידים חכם מסב פשה, כגון מה שנתקן במגנו חבקה של מכניסי אורחים או של גמילות חסדים וכדומה, שעושים סעודה בזמן המיקור להם, ומשה שהתלמידים חכם יתנה או ביניהם יתחזק עלי-יד-הנה הדבר יותר ויותר, אין שום חשש בדבר, ואדוהבה, כבוד התורה הוא כפמיונותיה מתחזקין. ועוד אפשר, דאפילו לדידה אינו אסור אלא-אם-כן יושב עמהם בחבתתם דגאי הוא לו, אבל כשהתלמידים חכם יושב בחבקה של איזה לומדים הישגים סביביו, אף שפסעוהם היא של הרבה עמין, הארץ גם-כן *אפשר דהיא רדין כשישב במקום מיקור מפני עצמו, לית לן בה: והכי דק לשהו הש"ס: אלא-אם-כן יודעין מי מסב עמהם, דמשמע אצלם משה, וקפוש רש"י דגנאי לתלמידים חכמים לישוב אצל עם-הארץ: וזכר לדבר, הא דאיתא במתני"ך על הפסוק "טוב אחרית דבר מראשיתו", דרבי אליעזר ורבי יהושע הווי בסעודת מילה של אלישה כן אבירה, ואמרו: אינהו בדידה ורצה לומר: שארי בני-אדם ואנן בדיה, ע"ש במתני"ך:

באור הלכה

השלחן כוס ריקם (לבוש³⁰): יח (לט) לא יקח חלקו וכו'. הבי"ח פרש השעם, שגורא שחלקו בזה ענינו ולא חפץ בה ומסרה לשמש, ולכן יניחנה לפניו, דמראה שמקבל בעיניו, אלא דלפי שאין צריך לאכל מסכה לבסוף לשמש; ומה שכתב המחבר "דבר קלקול" ורצה לומר, שעל-יד-הנה יוכל לבוא לידו קטטה הבעל-הבית עם האורח. ובלוש פרש בפשוטו, דלפיכך לא יתגנו תכף להשמש, שמא יתנה קלקול בפעודה ויצטרך לחלק הנה לחלק לשאר המסבין, אלא יניחנו עד אחר הסעודה ואחר כך יתן לו. וכתב הט"ו, דלפי זה אין צריך להמתין רק עד אחר שנייה לכל אחד חלקו כראוי. פתב מגן-אברהם: כשעושה סעודה, דרך ארץ להשקות בעצמו למסבין, כדאיתא בקדושין ל"ב: יט (מ) אינם רשאים וכו'. הוא תקנת חכמים מפני מעשה שהיה, כדאיתא בחילין צ"ד, מעשה באדם אחר שזמן שלשה אורחים בשני בצרת ולא היה לו להניח לפניו אלא פלש פלש ביצים; בא בנו של בעל-הבית, נטל אחד מהן חלקו ונתן לו, וכן שני וכן שלישי; בא אביו של תינוק, מצאו שמחזיק אחד בפיו ושמים בידו, חבטו בקרקע ומת; כיון שראתה אמו, עלתה לגג ונפלה ומתה, אף הוא עלה לגג ונפל ומת, ע"ש. וכתבו הפגון אברהם ואליה רבה, דדוקא בכהאי גונא דש"ס שהיתה סעודה מצמצמת ומתבשר בעל-הבית כשהוא רשאי, אבל אם יש הרבה על השלחן שלא יחסר עלי-יד-הנה, רשאים לתן להם; ולפי זה כל-שכן אם פבר כלו לאכל ונשתמר, מתר לתן להם מהשירים. ובספר שמו"ק חוכך בכל זה להחמיר: (מא) או לעבדו. (לב) יש אומרים דדוקא לעבדו אסור, אבל לשמש המשמש בפעודה שרי, (לג) גיש אומרים דאף לשמש אסור³¹: כ (מב) לא היו מסבין וכו'. אפלו בסעודת מצוה (אחרונים). ע"ש בבאור הלכה: כא (מג) אף-על-פי וכו'. דמסתמא נתצו לנה שיאכל עמהם מעט משלהם כדי שיהיה להם זמן עלי-יד-הנה, וממילא אם אוכלין מידי דאין מונונין עליו אין לו לאכל בלא רשות. וכתב האליה רבה, דאפשר דהוא הדין אם היו האוכלין תשעה (דבר שמונונין על זה), יכול העשירי גם-כן לאכל בלא רשות, דמסתמא יניחא להו כדי שיהיה

* ע"ש תוספות פסחים ק"ד עמוד א ד"ה ואין, וצריך ע"ש

שער הציור

ע"ש בלחם-חמדות שבעתו זה הסעף מירי בלי תפנתא דסעף כב, אבל בתפנתא שרי. וע"ש בספר מאמר-מדכי שמצד דאפלו אם חברו לוקח מעצמו, צריך גם-כן לעשות התפנתא המבאר בסעף כב, ע"ש שם: (לב) רש"י, וכדמשמע לעיל בסעף יח דעל-פל-פנים לאחר שנתנו מתר לתן לשמש, וכן כתב הפרישה, ע"ש שם: (לג) שירי נקטת הגדולה. והנחיא הסעף יח מרזי בשבך שבע האורח, או שהיה הרבה על השלחן, וביבול: או דמירי שאינו רוצה האורח לאכל כלל, ובכגון זה אפשר דלא תפנו כלל, ומתבשר הענין גם אלקא דשמו"ק הנ"ל:

באר היטב

בע"כ ימותו מקמת מאוס. וט"ו כתב: אני ראיתי בצנא"ר ר"א הגדול שפנתה מאד שלא לשתות ממה ששירי חברו, כי שמא יש לו חלי בתוך גופו ויצא רוח מפיו לאותו שירי, ע"ש: (טו) לעבדו. ולשמש המשמש בפעודה שרי, רש"י מג"ה ס"ד. והבאר היטב אשר לפני העמית עוד משמו: ו"ה לאחר שנתן לכל א' חלקו, ע"ש. והעמית אחריו בש"ע א"ע סי' כח ס"ק לב ותצוה עפ"י קשנת ב"ה ט"ו, ע"ש, אבל עמה שבתי וראיתי ונחפשי במהרש"ל שם ולא מצאתי רק כמו שהעמיתי כאן ולא יותר, ונ"ל שלשון הט"ו אטעיה, שכתב בסעף יח ס"ק ט ש"צ להמתין רק עד אחר שנייה לכל א' חלקו כראוי, ע"ש, וסבר הבאר היטב אשר לפני דה"ה כאן נמי הדין כן ולא דק, ע"ש: (טו) עמהם. אפלו בסעודת מצוה, מט"מ [וע"ש בספר אליהו רבה שפכא בשם שלי"ה פשה דיני מוסר בסעודה, וכתב שם בשם רוקח: דרך ארץ לא יאכל אדם מעד ולא ישתה מעד ולא יקנה הקצוה כו' ולא יעמד מיד אחר הסעודה, ולכל מין מאכל ישנה אחריו כשעור ברכה אחרונה שלו. איתא במסכת דרך ארץ: לא ישמח אדם בין הבוכים ולא יכבה בין השמחים, ולא יתנה ע"ב בין הישנים ולא ישן בין הערים, ולא יושב בין העומדים ולא עומד בין היושבים; כללו של דבר, אל ישנה אדם דעתו מדעת חברו ובני-אדם. ולא ישן אחר אכילה מיד. וע"ש ברמב"ם הלכות דעות שהארץ כדברים אלו (ותנתן): (יד) רשות. מפני שזמן עמהם, ממילא אם אוכלין מידי דאין מונונין עליו אין לו לאכל בלא רשות ט"ו:

משנה ברורה

השלחן כוס ריקם (לבוש³⁰): יח (לט) לא יקח חלקו וכו'. הבי"ח פרש השעם, שגורא שחלקו בזה ענינו ולא חפץ בה ומסרה לשמש, ולכן יניחנה לפניו, דמראה שמקבל בעיניו, אלא דלפי שאין צריך לאכל מסכה לבסוף לשמש; ומה שכתב המחבר "דבר קלקול" ורצה לומר, שעל-יד-הנה יוכל לבוא לידו קטטה הבעל-הבית עם האורח. ובלוש פרש בפשוטו, דלפיכך לא יתגנו תכף להשמש, שמא יתנה קלקול בפעודה ויצטרך לחלק הנה לחלק לשאר המסבין, אלא יניחנו עד אחר הסעודה ואחר כך יתן לו. וכתב הט"ו, דלפי זה אין צריך להמתין רק עד אחר שנייה לכל אחד חלקו כראוי. פתב מגן-אברהם: כשעושה סעודה, דרך ארץ להשקות בעצמו למסבין, כדאיתא בקדושין ל"ב: יט (מ) אינם רשאים וכו'. הוא תקנת חכמים מפני מעשה שהיה, כדאיתא בחילין צ"ד, מעשה באדם אחר שזמן שלשה אורחים בשני בצרת ולא היה לו להניח לפניו אלא פלש פלש ביצים; בא בנו של בעל-הבית, נטל אחד מהן חלקו ונתן לו, וכן שני וכן שלישי; בא אביו של תינוק, מצאו שמחזיק אחד בפיו ושמים בידו, חבטו בקרקע ומת; כיון שראתה אמו, עלתה לגג ונפלה ומתה, אף הוא עלה לגג ונפל ומת, ע"ש. וכתבו הפגון אברהם ואליה רבה, דדוקא בכהאי גונא דש"ס שהיתה סעודה מצמצמת ומתבשר בעל-הבית כשהוא רשאי, אבל אם יש הרבה על השלחן שלא יחסר עלי-יד-הנה, רשאים לתן להם; ולפי זה כל-שכן אם פבר כלו לאכל ונשתמר, מתר לתן להם מהשירים. ובספר שמו"ק חוכך בכל זה להחמיר: (מא) או לעבדו. (לב) יש אומרים דדוקא לעבדו אסור, אבל לשמש המשמש בפעודה שרי, (לג) גיש אומרים דאף לשמש אסור³¹: כ (מב) לא היו מסבין וכו'. אפלו בסעודת מצוה (אחרונים). ע"ש בבאור הלכה: כא (מג) אף-על-פי וכו'. דמסתמא נתצו לנה שיאכל עמהם מעט משלהם כדי שיהיה להם זמן עלי-יד-הנה, וממילא אם אוכלין מידי דאין מונונין עליו אין לו לאכל בלא רשות. וכתב האליה רבה, דאפשר דהוא הדין אם היו האוכלין תשעה (דבר שמונונין על זה), יכול העשירי גם-כן לאכל בלא רשות, דמסתמא יניחא להו כדי שיהיה